Ольга Чорна

«Повага, шанування старших поколінь – закон нашого життя»

В. О. Сухомлинський

ВИХОВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ШАНОБЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДЕЙ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

РЕПОЗИТОРІЙ БГПУ

ББК

Рекомендовано до друку кафедрою педагогіки
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
(протокол №10 від 24.03.2009 року)

Рецензенти:

Сметанський М. І. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Біда О. А. — доктор педагогічних наук, профессор, директор навчально - наукового інституту педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Чорна О. О.

Виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей: методичні рекомендації для вчителів початкової школи та батьків.

У методичних рекомендаціях розглядаються шляхи вирішення проблеми нешанобливого ставлення молодших школярів до людей. А саме: тісний взаємозв’язок виховних середовищ, взаємодію дітей з різними людьми, демонстрацію кращих зразків для наслідування. Запропоновані види роботи спрямовані на розкриття особистісних чеснот вихователів, вихованців та оточуючих людей.

Методичні рекомендації призначені для вчителів початкової школи та батьків. Окремі рекомендації можуть бути використані у роботі класних керівників основної школи, соціальних педагогів, практичних психологів.

Чорна О. О., 2009.

Зміст

Вступ…….4
Соціально-педагогічні проблеми вихованості у молодших школярів шанобливого ставлення до людей…….5
Шляхи подолання нешанобливого ставлення до людей в учнів початкових класів…….....8
1. Створення у виховуючому просторі “школа-сім’я” атмосфери шанобливого ставлення……..8
2. Залучення молодших школярів до активної взаємодії з однолітками, дорослими людьми, старшим поколінням……..16
3. Демонстрація дітям у навчально-виховному процесі кращих зразків шанобливого ставлення……23
Висновок……28
Короткий словник термінів……..29
Список використаної літератури……..30
Список рекомендованої літератури…….31

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Вступ

Соціально-економічні перетворення, які відбуваються в Україні, посилюють вимоги до виховання особистості, формування у неї етичної культури, гуманних відносин, шанобливого ставлення до рідних, друзів, незнайомих людей, до самої себе.

Із розвитком науки і техніки діти отримали велику можливість пізнати те, що раніше було недосяжним для їх батьків, проте втратили уміння правильно спілкуватися і поводитися. Сьогодні ми гостро відчуваємо дефіцит етичних цінностей серед молоді. Часто доводиться спостерігати у школярів прояви неповаги, байдужості, грубості, нетактовності у ставленні до оточуючих людей. Діти не шанують старших, особливо старих, з недовір'ям ставляться до їхньої досвідченості, байдуже, а інколи з насмішкою сприймають зауваження і настанови, вважаючи людей похилого віку "відсталими", а їхні погляди "віджилими". Сучасне соціальне середовище не сприяє вихованню у них етичних норм поведінки. Все більше звикаємо до мізерних виявів ввічливості, сором'язливості, доброзичливості. Ми починаємо забувати, що найвищою цінністю суспільства є людина, яку потрібно вміти шанувати.

"Років 30-40 тому можна було бачити: якщо на дворі граються діти, а повз них іде якийсь незнайомий дорослий і робить зауваження дитині, це зауваження сприймалось, на нього йшов відгук тільки із шанобливого ставлення до дорослого" [3, 51].

Тому особливої актуальності набуває питання виховання в особистості шанобливого ставлення до інших людей, створення при цьому необхідних умов та пошук ефективних методів і принципів удосконалення виховного процесу.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Соціально-педагогічні проблеми вихованості у молодших школярів шанобливого ставлення до людей

Існуюча нині проблема нешанобливого ставлення до людей пов'язана не лише з пережитками минулого, але й проблемами сьогодення. Тоталітарна спрямованість радянської влади, а поряд із нею і педагогіки, в якій особистість людини применшувалась на користь значної величини – народу, зробила свою справу. Досі не можемо позбавитись від безликих "женщина", "мамаша", "папаша" (у зверненні до незнайомих) та породжених ними і проблемами сучасності зневажливих "старий", "стара", "предки", "чувак" і безлічі брутальних звертань, які й віддалено не асоціюються з особистістю людини.

В.А.Малахов також переконаний, що відсутність реальної поваги, а разом з нею і шанобливого ставлення в сучасному суспільстві, бере свій початок з радянських часів. Ущемлення особи в її основних правах, позбавлення власності і свободи, нахабна брехня, котру десятиліттями нав'язувала мільйонам людей, жорстокість репресій, атмосфера тотальної підозри й страху, що панувала в суспільстві, – все це, на думку вченого, кінець кінцем призводило й до деградації сфери повсякденного спілкування, звідки надовго зникали делікатність, чуйність, ввічливість та інші "старорежимні" чесноти, а на їхньому місці утверджувались грубість і вульгарність[6, 335].

В період трансформації соціуму можлива дезорієнтація особистості в ньому. Індивід, залишаючись наодинці з самим собою, досить часто починає турбуватися лише про себе, не враховуючи думки оточуючих.

Нині в інститутах суспільного виховання намітилась тенденція гуманізації всього виховного процесу, проте відсутні конкретні, глибоко продумані, цілеспрямовані і скоординовані програми формування у молодших школярів поняття про людину як індивіда, особистість як суб'єкта діяльності та неповторної індивідуальності, що заслуговує на шанобливе ставлення.

Досить вагомими чинниками, які заважають формуванню у молодших школярів шанобливого ставлення до людей, є комп'ютер та телебачення. Більшість дітей весь свій вільний час проводять за даними технічними винаходами. Комп'ютерні ігри настільки захоплюють сучасне покоління, що їх спілкування з людьми обмежується лише школою. Практично всі ігри, якими цікавляться школярі, одного спрямування - війна, захоплення певного об'єкта, побудова могутньої держави, - що передбачає вбивство заради кінцевої мети. І учні радіють, коли їм вдається пройти новий рівень, знищивши всіх на своєму шляху.

Телебачення також продовжує "збагачувати" дітей негативізмом до оточуючих. Молодші школярі із задоволенням спостерігають, як казкові герої бігають, шумлять, галасують. І бачать у їхній поведінці справжні прояви садизму – у мультфільмах вбивають і давлять кота, шматують мишеня, весело б'ють один одного по голові кішки та собачки. Бачать

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

кривляння, приниження, безперервні бійки – тобто те, що не повинні бачити: смерть, вбивство, кров і т. ін.

Часто сучасні засоби масової інформації не розраховані на молодших школярів. Ми помітили, що передачі, адресовані учням початкових класів, найчастіше транслюються в той час, коли вони знаходяться у школі; ввечері діти споживають продукцію, розраховану на дорослих.

Будь-яке порушення у функціонуванні моральних, політичних, соціальних, економічних процесів, що відбуваються в суспільстві, відображається у свідомості людей. На сучасному етапі сформувались завищені стандарти, які в значній мірі випередили ріст нашого добробуту. Це призвело до того, що значна частина людей займається лише накопиченням матеріальних благ. До об'єктивних факторів появи подібної орієнтації суспільства належать залишкові явища психології періоду недоспоживання та ріст можливостей у задоволенні власних потреб, потреб сім'ї. Бажання оточити себе "престижними" речами, виведення споживання у головну життєву цінність знайшли своє відображення і у свідомості підростаючого покоління.

Україна – поліетнічна держава. Людям різних національностей властиві свої звичаї та традиції, особливості культури спілкування, своє розуміння честі та гідності. "Кожен народ, - писав К.Д.Ушинський, - має свій особливий ідеал людини і потребує від свого виховання відтворення цього ідеалу в окремих особистостях. Цей ідеал у кожного народу відповідає його характеру, визначається його суспільним життям, розвивається разом з його розвитком" [11, 228]. Проблема нешанобливого ставлення полягає в несприйнятті в одній державі представників інших націй, їх традицій, звичаїв. Ширяться прояви націоналізму, що позначається на формуванні честі та гідності некорінних жителів України.

Також формуванню у молодших школярів шанобливого ставлення до людей перешкоджає ряд проблем, пов'язаних із сімейним вихованням. А саме:

- батьки подають приклад аморальної поведінки, нешанобливого ставлення до людей;
- відсутність теплої атмосфери в сім'ї, позитивного емоційного зв'язку батьків з дітьми;
- обмежене спілкування дітей з однолітками, друзями;
- занадто жертовне або несправедливе ставлення батьків до дітей;
- звільнення дітей від посильної домашньої праці;
- створення псевдоавторитету батьків у сім'ї;
- відсутність у батьків знань про вікові особливості розвитку дитини;
- недотримання єдиної форми вимог у вихованні дітей;
- низький рівень педагогічної культури батьків;
- впевненість батьків у тому, що виховний процес має здійснювати школа.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Низький рівень сформованості або відсутності у молодших школярів шанобливого ставлення до людей може бути наслідком неправильного педагогічного впливу вчителя.

Учні молодшого шкільного віку ще не можуть критично оцінювати поведінку дорослих, вони наслідують їх і в хорошому, і в поганому. Тому дуже прикро, коли зразком для наслідування стає вчитель, який ображає дітей. Це завдає великої шкоди вихованню. Учні починають розуміти, що не завжди в житті все буває справедливо, що можна і самому бути несправедливим. Любов до дітей, толерантність, шанобливе ставлення і справедливість повинні бути в самій суті вчителя.

Проте не варто прояви у молодших школярів нешанобливого ставлення до людей розглядати як невдачу сім'ї чи школи. Це їх спільна проблема. Тому, коли ці два вагомі виховні інститути діють окремо, з'являються певні труднощі. Перебуваючи вдома, дитина поводиться з рідними, друзями так, як виховують її батьки. У школі ставлення до вчителів, однокласників контролюється педагогом. Відповідно, іноді можна побачити, що в сім'ї діти виявляють необхідну вихованість, а в школі часто допускають нетактовність у спілкуванні. Або навпаки, виховання моральних якостей вчителем не знаходить підтримки, продовження у батьківському вихованні. Часто одні і ті ж моральні норми батьки та вчителі розглядають по-різному, відповідно і формують їх за власним баченням, переконанням. А це призводить лише до появи протиріч у поведінці вихованців.

Тому завдання сім'ї – сприяти роботі школи, підтримувати її вимоги та закріплювати практичні навички, які формує педагог. Вчитель, в свою чергу, має пам'ятати, що батьки, щоденно впливаючи на дитину, володіють необмеженими можливостями у формуванні її особистості. Враховуючи ці особливості, він повинен підкріплювати вимоги батьків своїм авторитетом.

Щодня наші діти зустрічаються з великою кількістю людей. Як вони поводитимуться, як будуть ставитись один до одного залежить від нас – вчителів, батьків, близьких дорослих та всіх тих, кому не байдуже майбутнє покоління. І коли дорослий ігнорує у незнайомого бешкетника прояви непошани, вважаючи, що це не його справа, він мовчки схвалює та утверджує у діях дитини таке ставлення до самого себе та всіх оточуючих. Тому варто пам'ятати, що відсутність у молодших школярів шанобливого ставлення до людей – це проблема не лише вчителів та батьків, але й усього суспільства.

РЕПОЗИТОРИЙ БДПУ

Шляхи подолання нешанобливого ставлення до людей в учнів початкових класів

1. Створення у виховуючому просторі “школа-сім’я” атмосфери шанобливого ставлення

Формування у дітей моральних якостей багато в чому залежить від того, хто їх оточує, як поводить себе оточення, якому поводженню надається перевага. Тому роботу з виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей ми рекомендуємо розпочати із створення атмосфери пошани у виховуючому просторі “школа – сім’я”.

Для цього, насамперед, всі працівники школи, батьки та старше покоління мають отримати уявлення про шанобливе ставлення, розкрити його зміст та прояви, переконатись, що саме від них, їхнього ставлення залежить успішне виховання молодших школярів, навчитись гідно виходити з усіх ситуацій, в які вони потрапляють із дітьми, даючи вихованцям урок шанобливого ставлення.

Підготовку працівників школи доцільно розпочати з анкетування, мета якого – визначити об’єм знань про шанобливе ставлення, необхідність його виховання, з’ясувати особисте ставлення до учнів і колег.

Анкета для працівників школи

1. Яке ставлення, на вашу думку, називається шанобливим?
2. Як ви гадаєте, хто заслуговує на шанобливе ставлення?
3. Чи доводилось вам бачити прояви нешанобливого ставлення? У яких ситуаціях?
4. Хто частіше нешанобливо ставиться до оточуючих, дорослі чи діти?
5. Як ви думаєте, чому деякі люди нешанобливо ставляться до оточуючих?
6. Чому окремі діти так себе поводять?
7. Чи доводилось вам безпричинно гніватись на учнів?
8. Чи звертаються до вас школярі з проханням?
9. Чи всі з них ви виконуєте?
10. Як реагують учні на ваші зауваження?
11. Чи завжди ви звертаєте увагу на дітей, які повели себе нешанобливо?
12. Чи даєте ви школярам важливі доручення?
13. Наскільки відповідально вони їх виконують? Як ви думаєте, чому?
14. Чи доводилось вам при учнях сперечатися з колегами?
15. Як часто ви у присутності дитини скаржитесь на неї (батькам, колегам)?
16. Чи бувало так, що учень у вас щось запитував, а ви відкрито його ігнорували?

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

На основі результатів анкетування доцільно провести лекцію на тему: “Цінність шанобливого ставлення у школі та за її межами”.

Завдання лекції:

- розкрити проблему шанобливого ставлення у школі та суспільстві в цілому;
- ознайомити з поняттям “шанобливе ставлення” та його особливостями;
- розкрити шляхи впливу на дітей, які сприятимуть формуванню у них шанобливого ставлення до людей.

У лекції варто рекомендувати всім слухачам шанобливо ставитись один до одного, до батьків, інших людей, які час від часу відвідують школу, та, звичайно, до дітей. Не сперечатися між собою, не кричати на учнів, які провинилися, а спробувати спокійно та гідно розв’язувати конфліктні ситуації. Взяти за правило завжди бути ввічливими, чемними, люб’язними, делікатними, тактовними, уважними, скромними у ставленні до людей. Відповідно, слухачі лекції повинні поводити себе і за межами школи, пам’ятаючи, що вони скрізь залишаються зразком для наслідування учнів.

Після лекції доцільно запропонувати Пам’ятку, до якої ввійшли б правила ставлення до дітей, сформульовані Ш.О.Амонашвілі.

Пам’ятка

1. Проявляйте живий інтерес до життя Дитини, до її радості, смутку, прагнень, успіхів, невдач, до її особистісних переживань; при необхідності сприяйте, допомагайте, висловлюйте їй співрадість, співчуття.
2. Спілкуйтесь з Дитиною, як з дорослою, від якої чекають взаємної довіри, поваги, розуміння.
3. Встановлюйте з кожною дитиною особисті, довірчі взаємовідносини, викликайте довіру та щирість Дитини до вас вашою довірою та щирістю до неї.
4. Своє обурення поведінкою Дитини виражайте ноткою натяку на те, що ви від неї цього не очікували, що у вас про неї більш висока думка.
5. Дивуйтесь, захоплюйтесь, радійте, коли та чи інша дитина здійснює вчинок, виявляє кмітливість та здогадливість… [1, 60-61].

Через незначний відрізок часу бажано провести бесіду з працівниками школи. Під час бесіди її учасникам варто запропонувати дати відповіді на такі питання:

1. Чи важко було ставитись шанобливо до всіх оточуючих? Чому?
2. Чи скористались учасники хоча б одним правилом з Пам’ятки?
3. Чи вміло вирішували конфліктні ситуації? Як саме? (Чому?)
4. Чи отримали результат у відповідь на своє ставлення?

Наступну частину бесіди можна відвести для відповідей на запитання учасників.

А в кінці бесіди запропонувати вирішити ряд проблемних ситуацій, які часто зустрічаються у школі.

1. Учень ковзає по щойно вимитій підлозі.
2. Хлопчик ногою відкрив двері, залишивши брудний слід.

РЕПОЗИТОРІЙ БДПУ

3. Діти вранці заходять до приміщення школи і не вітаються, зробивши вигляд, що вас не помітили.

4. Мати учня, побачивши, що ви зробили зауваження синові, вирішила довести, що ви не праві.

5. Учениця повернула брудну і порвану книгу до бібліотеки.

6. Учень у бібліотеці: “Швиденько дайте мені книгу!”

7. У їдальні учениця голосно розповідає, яка несмачна їжа.

8. Діти не дякують за обід.

Також учасникам бесіди доцільно запропонувати перелік рекомендованої літератури, яку вони, за бажанням, можуть прочитати.

Підготовку батьків та старшого покоління також доцільно розпочати з анкетування. Його мета – визначити особливості ставлення дорослих до дітей, один до одного, до сусідів, незнайомих людей, друзів сина чи доньки (онука, онучки), до своїх друзів, коли вони у них вдома, або за їх відсутності. Тобто, необхідно з’ясувати, в якій атмосфері росте та виховується дитина.

Анкета для батьків та старшого покоління

1. На вашу думку, ви розумієте своїх дітей (онуків) чи ні?
2. Як часто діти (онуки) радяться з вами по особистих питаннях?
3. Чи цікавляться вони вашою роботою?
4. Чи знаєте ви друзів ваших дітей (онуків)?
5. Чи бувають вони у вас удома?
6. Наскільки ви задоволені ними?
7. Чи знають про це діти (онуки)?
8. Як ставляться діти (онуки) до ваших друзів?
9. Чи допомагають вам діти (онуки) по господарству?
10. Чи маєте з ними спільні захоплення?
11. Чи беруть діти (онуки) участь у підготовці до сімейних свят?
12. Чи подобається дітям (онукам) святкувати свій день народження з вами?
13. Чи обговорюєте ви з дітьми (онуками) події дня?
14. Чи прислухаєтесь ви до думки ваших дітей (онуків)?
15. Якщо вас одночасно просять про послугу діти (онуки) та інші члени сім’ї, кому першому допоможете?
16. Як ви реагуєте на зауваження членів сім’ї у присутності дітей (онуків)?
17. А за їх відсутності?
18. Чи доводиться дітям (онукам) спостерігати ваше негативне ставлення до сусідів, незнайомих людей?
19. Чи буває так, що із сусідами та своїми друзями ви привітні, а у колі сім’ї часто висловлюєте своє незадоволення ними?

На основі анкетування та результатів констатуючого експерименту ми рекомендуємо провести лекцію “Проблема нешанобливого ставлення дитини до людей народжується у сім’ї”.

РЕПОЗИТОРИЙ ВГПУ

Під час лекції необхідно зазначити найпоширеніші проблеми сім'ї, які негативно впливають на виховання дитини. Використовувати різні приклади із життя учнівського колективу, наочно демонструвати батькам та старшому поколінню, що сприятлива атмосфера має особливе значення у вихованні шанобливого ставлення дітей до людей. У сім'ях, де постійні сварки, образи, приниження, виховуються морально нестійкі характери. Тому сімейне життя подружжя вимагає від них взаєморозуміння, уміння вибачати, поступатися, співпереживати один одному.

Особливу увагу доцільно звернути на важливе для батьків уміння приймати і виконувати спільні виховні рішення, дотримуватись єдиних вимог у вихованні дитини. Зазначити, що істотну роль у формуванні шанобливого ставлення до людей відіграє ставлення молодих батьків до представників старшого покоління, своїх батьків. Якщо бабусі і дідусі не оточені загальною увагою, не відчувають співчуття, поваги, пошани з боку дітей, то онуки навряд чи будуть інакше до них ставитись.

Не менш важливим є педагогічний такт, увага рідних до подій у житті найменших членів сім'ї, їх прагнень та захоплень, внутрішнього стану. У лекції необхідно наголосили на тому, як важливо вміти вислухати дітей, правильно відреагувати на їхні висловлювання. Тому що відсутність уваги, такту у спілкуванні з ними, може призвести у майбутньому до відчуження.

Батькам і старшому поколінню необхідно рекомендувати з повагою та пошаною ставитись до друзів дітей. По можливості уникати незручних ситуацій – не сварити дитину у присутності її товариша, не демонструвати свого незадоволення появою друга. Краще допомогти зміцнити їх дружбу. Наприклад, запросити подругу доньки відвідати разом зоопарк, цирк чи театр.

Заключний етап лекції доцільно відвести для запитань та відповідей, щоб батьки отримали змогу поділитися своїми проблемами і спільно знайти шляхи їх вирішення.

В кінці зустрічі кожному з її учасників варто рекомендувати список літератури та основні побажання щодо створення атмосфери шанобливого ставлення в сім'ї.

Для всіх бажаючих батьків та осіб старшого покоління ми пропонуємо проводити індивідуальні бесіди. Необхідно пам'ятати, що дана бесіда вимагає від людини, яка її проводить, тактовності, коректності, наявності знань аудиторії, сімейних проблем. Тому перед бесідою необхідно вивчити особливості поведінки, вихованості учня, рідні якого звернулися за допомогою, та ознайомитись із результатами анкетування всієї сім'ї.

Цілі індивідуальних бесід різні, але їх суть одна: в процесі щирого обміну думками знайти спільне правильне вирішення проблеми. Індивідуальна бесіда з батьками та старшим поколінням дозволяє не виносити на загальний осуд неприємні, "болючі" питання сімейних взаємовідносин та більш досконало розібратися у складнощах виховання.

Наступним кроком створення атмосфери шанобливого ставлення у виховуючому просторі "школа – сім'я", на нашу думку, є проведення

РЕПОЗИТОРИЙ ЕДПУ

диспуту між членами сім'ї та працівниками школи на тему: "Кому належить головна роль у вихованні в дітей шанобливого ставлення до людей? Школі, чи сім'ї?"

Тему диспуту варто планувати заздалегідь, приготувати до неї твердження, з якими завчасно ознайомити всіх учасників, та порекомендувати прочитати відповідну літературу.

По даній темі ми рекомендуємо розглянути наступні твердження:

1. Завдання школи навчати, а не виховувати.

2. У школі виникає більше виховних ситуацій, які сприятимуть вихованню у дітей шанобливого ставлення до людей.

3. Школа повинна навчати та виховувати, а сім'я – годувати та одягати.

4. Рідні, зазвичай, не підготовлені педагогічно, тому їм важко буде виховати у дітей шанобливе ставлення до людей.

5. В сім'ї – природне виховання, а у школі – штучне.

Зазначенні твердження мають на меті зіткнути інтереси двох виховних середовищ. В результаті чого учасники, згадавши всю інформацію, яку отримали на лекціях, під час бесід та прочитали у додатковій літературі, повинні будуть довести ефективність виховуючого середовища саме школи, а не сім'ї і, навпаки. Та головне – переконати один одного в цьому і дійти висновку, що спільними зусиллями вони досягнуть найвищого результату.

Даний диспут дасть змогу обговорити гострі проблеми виховання не шляхом звичайних виступів, а через дискусії, роздуми вслух. Часто думки учасників можуть різко розходитись та сприяти виникненню суперечок. Але ж саме даний елемент диспуту сприяє активізації мислення всіх присутніх та дозволить виявити лінію правильного рішення, яка полягає в тому, що виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей має здійснюватись спільно.

Далі ми рекомендуємо провести ряд конференцій та тренінгів, в яких брали б участь як працівники школи, так і батьки зі старшим поколінням. Мета конференції – обмін досвідом формування у дітей шанобливого ставлення до людей. Всі учасники отримають змогу відверто поговорити, розглянути гострі проблеми, критикувати свої помилки, поділитись досягненнями, застерегти від хибних кроків, порадити, як краще їх виправити.

На початку конференції, щоб активізувати учасників та зняти напругу, доцільно зачитати педагогічні задачі із збірника В.Г.Постового. Наприклад:

- Мамо, можна я з Валею погуляю? Я вже уроки зробила, - просить дівчинка.

- Не можна.

- Чому? Я все зробила і кімнату прибрала. Можна?

- Ні, не можна! – дратується мати.

- Ну чому – не можна? Я своєчасно буду вдома.

- Завелася "чому-чому?" Сказано – не можна!

1. Оцініть поведінку дитини і дорослого в наведеній ситуації.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

2. Одні батьки вважають, що вимоги дорослих повинні бути обґрунтованими і зрозумілими для дітей, інші – що в цьому немає необхідності. Якої думки додержуєтесь ви?
3. Як може відбитися поведінка матері на її подальших стосунках з дочкою?

Ваш син читає – захоплений книжкою. Ви побачили безладдя на його столі.

- Сергію, підійди сюди!
- Зараз! – говорить син, не відриваючись від книжки.
- Не "зараз", а моментально, раз тебе кличуть!
- Ох. тату… Найцікавіше місце!..

Книжка, вирвана сильною батьківською рукою, летить убік.

Чи можна після такого початку розмови чекати від сина слухняності або просто доброзичливого ставлення до претензій батька? Тим більше, що розгніваний батько не вибирає висловів:

- Що це за безладдя у тебе на столі? Негайно ж усе прибрати! Чому не ідеш, коли тебе кличуть! Нахаба! Розпустився! Невже я повинен вичікувати поки… і т. д. і т. п.

1. Проаналізуйте ситуацію. У чому батько неправий?
2. Чи можна в такий спосіб добитися поваги дітей? Педагогічно правильно "програйте" цей епізод.
3. Чи рахуєтесь ви із справами своїх дітей, їхніми смаками, думкою? Як це позначається на ваших стосунках?

Маленький хлопчик їде з татом у метро. Поїзд відійшов від станції і виїхав у тунель. Хлопчик збуджений.

- Тату! Чому стало темно за вікнами? Там ніч? А чому вогники?
- Сиди спокійно!
- Тату! А ці вогники – це зірки? А там ліс і будинки?
- Сиди, я тобі кажу!

Зав'язує синові шапку. Той крутиться.

- Стій на місці!
- А мені лоскотно! Ти мені сильно затягнув!
- Стій, я тобі кажу!

Шльопанець. Гіркий плач.

1. Чи здивувався б тато, коли б йому сказали, що він поводиться з своєю дитиною нешанобливо, нетактовно?
2. Спробуйте уявити цю ситуацію інакше. Пригадайте епізоди з власної сімейної практики.
3. Скільки часу ви приділяєте спілкуванню з дітьми? Багато це чи мало? Що є змістом вашого спілкування? Чи подобається вам проводити час з дітьми?

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

- Не прийняли? Так тобі і треба. Балерина! Це з твоєю осанкою, фігурою. Шити краще вчися, - з неприхованим задоволенням вичитує мати дочку, яка повернулася після невдалої спроби вступити до балетної студії.
1. Чи правильно реагує на невдачу дочки мати? Чи виявляється в її словах повага до дочки, турбота про неї?
2. Чи може мати розраховувати на співчуття дочки, якщо в неї трапиться неприємність на роботі?
3. Як повелися б ви, якби у вас у сім'ї склалася подібна ситуація?

…Павлик дуже квапився до дня народження матері зробити транзистор. Разом з керівником гуртка вони встигли скласти його до наміченого строку. Мати гаряче дякувала синові, з гордістю показувала подарунок сусідам. А батько покрутив-покрутив його в руках і сказав: "Дурниця!".
1. Як, на вашу думку, треба було повестися батькові в даній ситуації?
2. Чи сприяє його поведінка формуванню гуманного ставлення хлопця до людей, поваги до чужої праці?

…Тихою периферійною вуличкою ішла літня жінка. Недавно тут проклали асфальт. Приємно пройтись погожого літнього дня так ось, не поспішаючи. Жінка йшла з правого боку дороги. А назустріч їй з лівого боку – наближався легковий автомобіль. Чоловік років сорока і хлопчик років десяти, які сиділи в ньому, також, мабуть, нікуди не поспішали. Машина йшла рівно, але коли до жінки залишалося метрів десять, водій вивів автомобіль на середину дороги і, відчинивши вікно, зовсім уже сповільнив хід. Жінці здалося, що він хоче щось запитати в неї. Виявилось інше. Почулося не запитання, а рекомендація: "Он, де ходять, коняка стара". Засмагла волосата рука витяглась у напрямі до тротуару. Хлопчик з неприхованим захопленням і дивився, і слухав.
1. Чи навчаєте ви своїх дітей культурі спілкування? Як?
2. Чи подобаються вам стосунки ваших дітей з іншими людьми?

У мене стара-престара прабабуся. Їй понад дев'яносто років. Бабусі померли, а прабабуся живе… Одного разу вночі я почув розмову батька з мамою: "Переселимо бабусю в маленьку комірку, - говорить мама. І їй буде краще, і нам не заважатиме…" А батько каже: "Треба купити дощок бабусі на труну… Може, помре до осені. Добре б поховати бабусю до осені: зимою важко яму копати…"

Виходить, мамі і батькові хочеться, щоб бабуся швидше померла? Як же це так? Адже і вони стануть старими?
1. Як у вашій сім'ї склалися стосунки між представниками різних поколінь? Чи задовольняють вони вас?
2. Що ви робите для того, щоб діти поважали ваших батьків? [9].

Батьки, бабусі, дідусі, працівники школи можуть побачити себе у таких задачах і зробити висновок, що їх вирішення має бути іншим. А яким саме –

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

вони розкажуть у своїх доповідях, доповнять власними думками, звернуться до життєвого досвіду.

Після конференцій доцільно організувати тренінги, на яких учасники, отримавши проблемну ситуацію, зобов'язані її вирішити і продемонструвати практично. Такий спосіб розв'язку ситуації сприятиме закріпленню відповідної поведінки. Правильність рішення необхідно обговорити, підтримати або відхилити.

Наведемо зразки проблемних ситуацій.

Ситуація 1. Для техпрацівниці і матері.

Мати з першокласницею стояли серед коридору і вивчали стенди. Техпрацівниця, намагаючись обминути їх, ненароком вихлюпнула воду на спідничку дівчинки. Дитина голосно заплакала. Якими були б ваші дії?

Ситуація 2. Для двох матерів.

На лавці дві мами мило розмовляли. Та раптом їх діти почали битися і поки їх розняли, вони зіпсували один одному дорогий одяг та наставили синців. Як би ви вчинили у подібній ситуації.

Ситуація 3. Для мами та бабусі.

У присутності мами онук запитав у бабусі: "Ба, а чому в тебе такі некрасиві руки?" Щоб ви сказали, почувши такі слова?

Ситуація 4. Для тата і мами.

Син у сльозах скаржиться батькам на старенького дідуся-сусіда, який боляче стукнув його ціпком за те, що малий грався шматком хліба, неначе м'ячем. Як би ви вчинили та що сказали б своєму синові?

Ситуація 5. Для вчителя та бібліотекаря.

Вчителю необхідно було терміново здати книгу у бібліотеку. Він попросив про це відповідального учня. Через урок прийшов бібліотекар з тією ж, але зіпсовано книгою. Як діятимете у такій ситуації?

Крім цього учасникам тренінгів варто запропонувати досить складні проблемні ситуації, розв'язання яких потребує попередньої підготовки. Саме такі завдання мають стати вирішальними у виборі наступної теми конференції.

Після того, як працівники школи і батьки отримають достатньо знань, умінь для налагодження у сім'ї та школі атмосфери шанобливого ставлення, для гідного розв'язання непередбачуваних проблем, ми рекомендуємо їм почати використовувати ще один шлях вирішення нешанобливого ставлення дітей до людей – штучно, в умовах сім'ї та школи створювати власні виховні ситуації. Такі ситуації можуть створюватись у школі, а вирішуватись удома і, навпаки. Вони повинні сприяти тренуванню та вправлянню дітей у шанобливому ставленні до людей. Багаторазове повторення учнями шанобливих вчинків забезпечить їх закріплення у повсякденній поведінці і вони ставатимуть звичними.

Спільні виховні ситуації сформують в учня розуміння того, що шанобливо ставитись до людей необхідно всюди.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

2. Залучення молодших школярів до активної взаємодії з однолітками, дорослими людьми, старшим поколінням

Залучення молодших школярів до активної взаємодії з однолітками, дорослими людьми, старшим поколінням, на нашу думку, дасть змогу дітям краще пізнати та зрозуміти оточуючих, сформувати шанобливе ставлення до них.

У взаємодії реалізується ставлення людини до іншої людини як до суб'єкта, у якого є свій власний світ. Взаємодія людини з людиною в суспільстві – це і взаємодія їх внутрішніх світів, і обмін думками, ідеями, образами, вплив на цілі і потреби, вплив на оцінки іншого індивіда, його емоційний стан.

У ході реальної взаємодії формується адекватне уявлення людини про себе, інших людей, їх груп. Взаємодія людей виступає провідним фактором у регуляції їх самооцінок і поведінки в суспільстві [4, 42-45].

Роботу із школярами початкових класів доцільно розпочати із проведення соціометрії, мета якої – з'ясувати міжособистісні відносини в учнівському колективі. Шляхом постановки ряду запитань виявити взаємні симпатії, антипатії, байдужість у ставленні дітей один до одного. А головне - наявність школярів, які зовсім не користуються авторитетом та пошаною в однокласників.

Зокрема, ми рекомендуємо запропонувати учням тричі зробити вибір. Перший – це вибір, якому школяр надає найбільшу перевагу: на аркуші паперу написати прізвище того, з ким хотів би чергувати у класі, сидіти за однією партою, подорожувати і т.п. Другий вибір необхідно робити з умовою, що перший виявиться неможливим. Тобто, учень має написати прізвище того, з ким би він хотів чергувати, сидіти за однією партою, подорожувати, якби перший не міг прийняти його пропозицію. При третьому виборі, якби не вдалося обрати перших двох, школяр повинен назвати прізвище ще одного однокласника.

З'ясувавши кількість школярів, на яких рідко падає вибір, та школярів, яких зовсім не обрали, доцільно сприяти активній взаємодії даних учнів з однокласниками. Умовою такої взаємодії має стати врахування особистих досягнень "ізольованих" в колективі дітей. Опора на творчі, фізичні, розумові уміння школярів, створення на їх основі ситуацій успіху для всіх учасників взаємодії сприяє позитивному ставленню до учнів, яких раніше ігнорували.

Психологи відмічають: "Важливо, щоб кожна дитина відчувала свою цінність і неповторність. І успішність тут – вже не визначальний критерій, оскільки поступово діти починають бачити і цінувати в собі та інших такі якості, які безпосередньо не пов'язані з навчанням" [10, 326].

Даючи дитині можливість самоствердитись у будь-якій справі, в навчальній та суспільній, проявити свій талант, ми допомагаємо підвищенню авторитету учня в класі. Неординарність, індивідуальність, різноманітність

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

здібностей забезпечують появу взаємного інтересу та уваги дітей один до одного, їх взаємодію, взаємоповагу та взаємопошану.

В першу чергу активну взаємодію дітей ми рекомендуємо організувати на уроках. Уроки варто проводити у таких формах: “робота поряд”, “робота удвох”, “робота групами”, “спільна робота”, “колективна робота”. Протягом уроку необхідно створювати ситуації, або давати завдання, які зобов’яжуть школярів спілкуватися між собою, звертатись за допомогою один до одного.

Наприклад, на уроці математики класу, який об’єднаний у групи по чотири учні в кожній, вчитель може запропонувати скласти і зобразити якомога більше задач. Даний прийом розрахований на школярів, які гарно і швидко малюють, творчо мислять, але з математики мають посередні, чи навіть низькі знання, – тому не користуються шанобливим ставленням серед однокласників. У цьому випадку результат залежатиме саме від них.

Аналізуючи спільну роботу, доцільно звернути увагу на те, як гарно виконані задачі, на їх цікаві умови і, звичайно, на правильне вирішення. Таким чином, учні-лідери в математиці зможуть оцінити здібності учнів, яких раніше вважали слабкими. А ситуація успіху та тісна взаємодія між дітьми сприятиме появі позитивного ставлення один до одного.

На уроці з розвитку мовлення учням можна запропонувати завдання скласти казку і записати її. Зокрема, один учень матиме ключові слова першої половини казки, а товариш по парті – другої. Імена головних героїв необхідно придумати разом та обговорити деталі переходу сюжету казки з однієї частини в другу. Вчителю варто наголосили на тому, що казка оцінюватиметься в цілому, а також враховуватимуться не лише її сюжет, але й граматика написання.

Тому учні, які раніше мало спілкувалися між собою, почнуть активно допомагати один одному, перевіряти помилки, перечитувати сюжет.

На уроці читання учням варто дати завдання придумати та практично відтворити діалог. У цьому випадку діти діятимуть спільно протягом всього його виконання. Вони разом будуть придумувати тему діалогу, його героїв, власне діалог, а також разом практично вправлятимуться у ньому.

Спільна робота учнів на уроці сприятиме появі взаємної підтримки, уміння діяти разом, прислухатися до думки товариша, цінувати його працю.

Перед виконанням школярами колективного завдання на уроці трудового навчання ми рекомендуємо вчителю вказати на те, що дана робота (наприклад, ліплення композиції “У лісі”) буде представлена на загальношкільному конкурсі від усього класу, що від праці кожного залежатиме думка людей про всіх, а тому необхідно виконати її охайно і майстерно. Також потрібно звернути увагу дітей на обов’язковість спільної роботи, при якій необхідно доброзичливо ставитись один до одного, бути поступливими, допомагати товаришеві, у якого щось не виходить, ділитись своїм матеріалом.

Колективна робота сприятиме тому, що учні, захоплені бажанням представити свій клас якомога краще, будуть допомагати один одному;

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

ділитись пластиліном; радитись, як краще розташувати композицію, враховувати думку тих учнів, на яких раніше не звертали уваги.

Діти почнуть розуміти, особливо лідери класу, що успіх роботи залежить від кожного, що недостатньо лише самому гарно працювати. Потрібно, щоб так само гарно працювали і твої товариші. А для цього необхідно вчасно їм допомогти або самому звернутись за допомогою.

У груповій формі роботи учні інакше оцінюють дії своїх однокласників. Між ними з'являються позитивні відносини, викликані спільними переживаннями. В результаті успіху школярі починають шанобливо ставитись до дітей, від уміння яких залежав результат.

Зазначимо, що хоча навчання і стає провідним видом діяльності молодших школярів, проте гра продовжує займати значне місце у їх житті. Граючись, учні спілкуються між собою, взаємодіють. "Гра, багата емоціями, пов'язана з різними переживаннями, вимагає від тих, хто грається, активних дій, сприяє найкращому і більш природному прояву дітей, встановленню між ними найрізноманітніших контактів. Граючись, дитина пізнає оточуючий світ і відносини в ньому, збагачує свій життєвий досвід, розширює свої знання" [8, 68].

Ми рекомендуємо надавати перевагу колективним іграм, тому що саме вони привчають дітей враховувати думки, бажання товаришів, дають змогу допомагати один одному, розкривати уміння та здібності однокласників, змінювати своє ставлення до них.

Перед проведенням будь-якої гри вчителю з учнями доцільно вивести та обговорити її правила. Наприклад:

- гратися чесно;
- не насміхатися над товаришем;
- якщо не заборонено правилами, допомагати один одному;
- поважати думку кожного;
- гратися так, щоб усім було цікаво;
- не забирати собі усе найкраще;
- вміти змінювати свою поведінку.

Після проведення кожної гри (рухливої, творчої, інтелектуальної) ми пропонуємо детально розглянути дії школярів, які дотримувались правил, проаналізувати їх ставлення до товаришів, щоб інші діти мали змогу усвідомити, як необхідно поводити себе в подібних ситуаціях.

Окрім стандартних, доцільно проводити ігри на зразок "Чарівний ліхтарик", "Що у нас спільного і чим я унікальний" , "Думки", "Асоціації".

Гра "Чарівний ліхтарик"

Чарівним ліхтариком може бути справжній ліхтарик або казково оформлений (або свічка). Бажано, щоб його можна було запалити.

Ведучий показує "чарівний ліхтарик" дітям і говорить, що, запалюючи цей "ліхтарик", ми бачимо в інших тільки позитивні якості.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

- Зараз ми попросимо кого-небудь вийти за двері, посвітим на нього цим ліхтариком і дізнаємось, які у нього є якості, варті шанобливого ставлення.

Ведучий запитує, хто з дітей бажає вийти, щоб на нього посвітили "чарівним ліхтариком". Якщо таких дітей багато, то для вибору використовується будь-яка лічилка.

Після того, як дитина вийшла за двері, ведучий включає спокійну музику, запалює ліхтарик і пропонує учням згадати якості, варті шанобливого ставлення в однокласника, який вийшов за двері. Далі він записує на листівці перечислені дітьми якості. Після цього ведучий просить кого-небудь з учнів покликати дитину, яка вийшла, у клас.

Ведучий детально розповідає дитині все те хороше, що про неї розповідали однокласники, і дарує листівку. Наприклад:

- Вася, коли ми запалили ліхтарик і подивились на тебе, то побачили, що ти володієш великим скарбом…

Гра "Що у нас спільного і чим я унікальний"

Гра проводиться в колі. Ведучий об'єднує дітей в "трійки".

- Поспілкуйтеся один з одним протягом 2 хвилин і знайдіть те спільне, що є у кожного з вас. Наприклад: у кожного з вас можуть бути домашні тварини, або ви всі займаєтесь спортом, або всі любите манну кашу, або не любите, коли холодно… Необхідно знайти 3-5 спільностей.

Через 2 хвилини ведучий запитує кожну мікрогрупу, що спільного вони знайшли.

- А тепер поговоріть між собою 2 хвилини і подумайте, чим кожен з вас відрізняється від інших? Наприклад, тільки ви вмієте грати на скрипці.

Через 2 хвилини ведучий запитує кожного учасника, чим він відрізняється від інших [2, 121-125].

Гра "Думки"

У цій грі один учень виходить із класу, а інші називають риси його характеру, які потім йому перераховують. Він має вгадати, хто що про нього сказав. Називати можна лише позитивні риси, до того ж дійсно властиві цій дитині. Більш того, якщо хтось сказав, що учень за дверима, наприклад, добрий, а хтось засумнівався в цьому, то той, хто назвав цю рису, має доказати фактами свою правоту.

Гра "Асоціації"

Один учень виходить з класу. Інші домовляються про кого з них піде мова. Учень заходить і має визначити, кого з присутніх йому треба відгадати. Для цього він задає питання типу: "Якби це були меблі?", "Якби це був посуд?", "Якби це була книга?" і т.д. Інші, відповідаючи на ці запитання, називають предмети з відповідними епітетами (бажано приємними), які неначе відображають сутність учня, якого необхідно відгадати. Наприклад: "Кришталева ваза", "Маленька чашечка"…[7, 165-166].

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Їх мета – звернути увагу дітей на здібності та індивідуальні особливості всіх однокласників. Учні повинні зрозуміти, що кожен з них особливий і заслуговує на відповідне ставлення.

За допомогою ігор (“У музеї”, “Бібліотека”, “На вулиці”) діти будуть вправлятися у шанобливому ставленні один до одного та незнайомих людей.

Також ми рекомендуємо включати молодших школярів у суспільно-корисну працю. Даний вид взаємодії у позаурочний час дозволить забезпечити систему природних життєвих відносин, в яких діти інакше сприймають один одного. В такий момент учнів перестає цікавити, хто і як навчається, хто лідер, а хто – ні, вони вільно спілкуються, діляться своїми захопленнями, історіями із життя.

Для виконання завдання варто об’єднати дітей так, щоб у кожну групу потрапив один учень, який не користується загальною увагою. Щоразу склад групи необхідно змінювати, щоб діти зрозуміли, що кожен з їх однокласників – цікавий. Також доцільно створювати спільні групи із учнів різних класів. До лідерів одного класу зачисляти “ізольованих” дітей з іншого, намагаючись таким чином підвищити їх авторитет серед однокласників.

Ми рекомендуємо пропонувати школярам такі види роботи:

- збирати макулатуру;
- саджати квіти біля школи;
- виготовляти іграшки для ялинки;
- допомагати майструвати шпаківні, годівнички;
- прибирати шкільну територію;
- проводити ігри у дитячих садках;
- доглядати за молодими саджанцями.

Успіх суспільно-корисної праці сприятиме появі симпатій та позитивних взаємовідносин серед учнів. Спілкуючись з товаришами, діти будуть збагачувати свої знання про внутрішній світ однолітків, вчитись цінувати їх досягнення та індивідуальні особливості.

Формуючи у молодших школярів шанобливе ставлення до дорослих, необхідно також сприяти їх активній взаємодії.

На першому етапі серед учнів можна провести бесіду на тему: “Ким ви мрієте стати?” Мета даної бесіди полягає у з’ясуванні ставлення дітей до людей різних професій. Перед школярами варто поставити наступні питання:

- Ким ви мрієте стати? Чому?
- Ким би ви не хотіли стати в майбутньому? Чому?
- Які професії ви знаєте?
- Як ви ставитесь до людей, що прибирають приміщення, вулиці тощо? Чому?
- Що ви думаєте про працівників банків, відомих співаків, людей, які володіють автомобільними компаніями? Поясніть свою думку?
- Ким працюють ваші батьки? Чи були ви хоч раз у них на роботі? Чи сподобалось вам? Чому?
- Які професії мають друзі та знайомі вашої сім’ї? Хто з них вам подобається і чому?

РЕПОЗИТОРІЙ БДПУ

На наступному етапі ми рекомендуємо організувати екскурсії на фабрики, ферми, у дендро-парк, де діти зустрінуться з людьми, які там працюють. Мета екскурсій – не заохотити дітей здобувати дані професії, а змінити думку про людей, які її обрали, сформувати шанобливе ставлення до них, їх праці. Навчити бачити, насамперед, особисті якості людини та поважати роботу, яку вона виконує.

Перед екскурсією з учнями доцільно провести бесіду, яка активізує їх знання про ту чи іншу професію. Також кожна дитина має отримати план, який допоможе їй охопити всі особливості діяльності людей на тому чи іншому виробництві.

План

1. Чим займаються на виробництві, яке відвідуємо?
2. Як багато людей на ньому працює?
3. Які види робіт вони виконують?
4. Наскільки складна їх робота?
5. Що найбільше сподобалось у даній професії?

Варто організувати екскурсію так, щоб учні не лише оглянули місце роботи працівників та прослухали лекцію про виробництво, але й отримали змогу попрацювати разом з ними.

Доцільно домовитись з робітниками, щоб кожен з них взяв собі одного учня і показав йому, як саджати квіти, годувати тварин, шити одяг і т.д. А в процесі роботи розповісти, яку користь для всіх людей має їх праця, чому необхідно старанно її виконувати.

Наприкінці екскурсії вчителю разом з дітьми варто запросити нових знайомих на свято “Кожна професія найважливіша”.

Проведенню свята має передувати самостійна підготовка школярів. Зокрема, їм необхідно підібрати і вивчити вірші про людей таких професій, які їм найбільше сподобались; можна запропонувати виготовити своїми руками подарунки для нових знайомих.

Свято може складатись із трьох частин.

У першій частині діти розповідають вірші, співають пісні про професії запрошених, інсценують кумедні сценки і т.п.

У другій частині разом з дорослими беруть участь у різних фізичних, творчих, інтелектуальних конкурсах. Головною умовою конкурсів має стати їх парне виконання “учень – дорослий ” та обов’язкова зміна партнера у новому змаганні.

У третій частині свята доцільно запропонувати молодшим школярам та їх новим знайомим сісти за круглий стіл і поспілкуватися. Спілкування повинне відбуватися за правилами:

- умій вислухати ближнього;
- розповідай так, щоб іншим було цікаво;
- дозволь старшому першим розповісти свою історію.

Під час розмови дорослі часто згадують, якими вони були в дитинстві, у шкільні роки, чому отримали таку професію, ким мріяли стати. Діти розповідають про родину, захоплення, цікаві історії із свого життя. Як

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

результат – школярі отримують багатий досвід спілкування з різними людьми, що позитивно впливає на їх ставлення до оточуючих.

Виховувати шанобливе ставлення у молодших школярів до старшого покоління, людей похилого віку ми рекомендуємо розпочати з відвідування будинку пристарілих.

Перед цим учням доцільно повідомити, хто і чому там проживає; що часто діти не шанують своїх стареньких батьків, віддають їх до таких будинків і, іноді, навіть не провідують, забувають про них. Тому школярів варто попередити, що при зустрічі з такими людьми необхідно правильно себе поводити:

1. Не кричати, тому що людям похилого віку потрібен спокій.
2. Бути ввічливими.
3. Не проявляти надмірної цікавості до їх поведінки та зовнішнього вигляду.
4. Не розпитувати про рідних – можливо їм буде боляче про них згадувати.

У будинку пристарілих діти можуть виступити з концертом, після якого ближче познайомитись з його мешканцями, дізнатися про їх захоплення, ким вони раніше працювали.

Після відвідування одиноких людей школярам варто запропонувати завдання зобразити свої враження в малюнках. А демонструючи роботи, розповісти про все, що їм сподобалось чи не сподобалось, що їх здивувало. Щоб закріпити виховну мету такого заходу, ми рекомендуємо провести з дітьми бесіду “Шануймо старість!”. У ході бесіди діти мають відповісти на запитання:

- Як часто ви поступаєтесь місцем літній людині?
- Чи задумуєтесь над тим, що таким людям важко стояти, нести сумки?
- Чи цікаво вам знати, ким вони працювали?
- Чи прислухаєтесь ви до порад незнайомої людини похилого віку? Чому?
- Чи зміниться ваше ставлення до старенької бабусі, яка збирає пляшки, якщо дізнаєтесь, що колись вона працювала лікарем і рятувала людям життя? Як ви ставитесь до таких літніх людей?

У процесі бесіди школярі повинні зрозуміти, що люди похилого віку заслуговують на шанобливе ставлення. Проживши довге і складне життя, вони багато чого зробили для людей.

Для активної взаємодії молодших школярів з рідними бабусями та дідусями доцільно дати дітям завдання написати замітку в журнал “Моя сім’я” про життя стареньких. Для цього учням необхідно роздати загальні запитання, які, за їх бажанням, можна змінювати:

1. Де народились бабуся та дідусь?
2. Де вони навчались? Скільки класів закінчили? Чому?
3. Ким працювали?
4. Чим захоплювались?
5. Чи пам’ятають себе у віці онуків?

РЕПОЗИТОРІЙ ВГПУ

6. Записати найцікавіший, найрадісніший або найсумніший моменти їхнього життя.

7. Про що вони мріють сьогодні.

Ми не рекомендуємо батькам та літнім людям надиктовувати дітям чи виконувати замість них завдання. Найкраще, якщо бабуся та дідусь посадять онука поряд із собою, відкриють сімейний альбом і, розглядаючи фотокартки, розкажуть про своє життя та мрії. Дадуть дитині можливість самостійно відібрати все, що її зацікавило. Результати роботи можна заслухати на виховній годині "Мої бабуся та дідусь".

Для більшого зближення онуків із старшим поколінням варто провести ярмарку. До ярмарки діти разом з бабусями можуть випікати печиво, вишивати серветки, виготовляти ляльки. З дідусями вирізати іграшки, майструвати літаки і т.д. В ярмарці повинні взяти участь всі.

Зароблені кошти варто перерахувати на рахунок будинку пристарілих, людям, про яких турбується держава, а не власні діти та онуки.

Як наслідок – учні змінять ставлення до рідних, почнуть більш шанобливо ставитись не тільки до своїх бабусь та дідусів, але й до всіх людей похилого віку.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

3. Демонстрація дітям у навчально-виховному процесі кращих зразків шанобливого ставлення

Для виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей важливою є демонстрація дітям у навчально-виховному процесі кращих зразків шанобливого ставлення.

Даний метод виховання у педагогіці називається прикладом. Він використовується для демонстрації зразків діяльності, вчинків, способу життя. Позитивний приклад має сприяти виникненню в учнів потягу до активної роботи над собою, до розвитку і удосконалення своїх особистісних властивостей і якостей, подоланню наявних недоліків. Сприймаючи різні зразки поведінки і діяльності, діти переживають внутрішні протиріччя між досягнутим і необхідним рівнем розвитку, що сприяє появі у них потреби в удосконаленні.

Відомо, що для молодших школярів прикладом для наслідування є їх вчитель. Тому ми рекомендуємо усім вчителям на уроках, в позаурочний час стати для дітей взірцем шанобливого ставлення. Вітаючись з учнем, доцільно називати його ім'я. Завжди цікавитись настроєм дітей і чим можна допомогти. Давати змогу висловити свої думки всім школярам, знаходити і підкреслювати позитивне, навіть у слабких відповідях. Не насміхатися над невдачами дітей, а навпаки, вітати їх з найменшими успіхами. Якщо окремі учні дійсно заслуговують на осуд, необхідно висловити його, не підвищуючи голосу та не принижуючи дитячої гідності.

Також ми рекомендуємо вчителям навмисне створювати ситуації, в яких вони могли б продемонструвати своє шанобливе ставлення до учнів.

Наприклад, дати дітям доручення, які одні можуть виконати, а інші, в силу своїх індивідуальних особливостей – ні. Проте за старання дякувати всім школярам. У таких випадках учні будуть відчувати підтримку і розуміння з боку вчителя, його шанобливе ставлення до них.

З поняттям шанобливого ставлення педагогам варто знайомити молодших школярів на матеріалах уроків з позакласного читання. В казках, оповіданнях, притчах, віршах діти отримають змогу побачити та усвідомити кращі зразки шанобливих дій та вчинків. Твори В.О.Сухомлинського "Тихо, бабуся відпочиває" та "Доброго здоров'я, дідусю!" містять яскраві приклади шанобливого ставлення дітей до людей похилого віку.

Тихо, бабуся відпочиває

Прийшла зі школи маленька Галинка. Відчинила двері, щось хотіла весело сказати мамі. А мама насварилася на неї пальцем і шепче:

- Тихо, Галинко, бабуся відпочиває. Цілу ніч вона не спала, боліло серце.

Галинка тихенько підійшла до столу, поклала книжки. Пообідала й сіла за уроки. Читає книжку, тихо-тихо про себе, щоб не розбудити бабусю.

Відчиняються двері, заходить Оля, Галинчина подружка. Вона голосно й каже:

- Галинко, послухай…

Галинка насварилась на Олю пальцем, як мати на неї, і пошепки мовить:

- Тихіше, бабуся відпочиває. Цілу ніч вона не спала, боліло серце.

Сіли дівчатка до столу й розглядають малюнки. А з бабусиних очей впали дві сльозинки. Коли бабуся прокинулась, Галинка й питає:

- Бабусю, а чого ви плакали уві сні?

Бабуся усміхнулась, приголубила Галинку. В її очах світилась радість.

Доброго здоров'я, дідусю!

Біля школи живе старий – дід Іван. Нема в нього нікого – ні рідних, ні товаришів. Було два сини – загинули на фронті. Дружина нещодавно померла.

Кожного дня приходить дід Іван до школи по воду. "В шкільному колодязі дуже смачна вода", - говорить дід сусідам.

Як тільки дідусь підходить до колодязя, до нього підбігають діти.

- Дідусю, давайте ми допоможемо вам воду витягти, - говорять вони.

Дідусь посміхається. Він не встигає перепочити біля колодязя, як відро вже з водою.

- Доброго вам здоров'я, дідусю, - щебечуть діти.

Ці слова звучать для старого прекрасною музикою. Від них на серці стає тепло і радісно.

Ось і зараз вийшов дід Іван з хати і сів на лавці біля паркану. Сидить і прислухається. До чого він прислухається? На шкільному подвір'ї пролунав

РЕПОЗИТОРИЙ ВГПУ

дзвоник. Дідусь бере відро і йде по воду. Як хочеться йому почути сердечні слова:

“Доброго вам здоров’я, дідусю”.

При опрацюванні даних творів вчителю варто особисто зачитати оповідання, дотримуючись логічних наголосів, даючи можливість учням відчути потребу бабусь та дідусів у шанобливому ставленні до них.

Подібний зміст життєвих ситуацій спонукає школярів задуматись над власним ставленням до літніх людей. Також педагогу доцільно звернути увагу дітей на те, що старенькі вже завершують свій шлях на землі, що сили, здоров’я, які вони витратили, щоб виростити своїх дітей та онуків, залишають їх. Зазначити, що у похилому віці люди стають немічними і дуже залежать від допомоги молодших. Що часто дідусеві вистачить лише короткої розмови з онуками, а бабусі тиші, коли вона втомилася.

На наступному етапі можна провести діалог з дітьми. Роль вчителя у процесі здійснення цього етапу – сприяти вільному вираженню учнями своїх думок, підводити їх до самостійних висновків та обгрунтувань.

Відповідаючи на запитання, школярі обов’язково пригадають різні випадки із свого життя, наприклад: “Бабуся попросила помити посуд і я помила”, “А я допоміг дідусеві полити дерева на дачі”, “Я раніше не дякувала бабусі за обід. Тепер не буду забувати”.

Бесіда за змістом подібних оповідань збагачує почуття дітей, розкриває значення шанобливого ставлення до людини, виховує переконання в тому, що необхідно бути ввічливим, тактовним, коректним, чуйним до оточуючих.

Так як молодші школярі, оцінюючи ставлення інших, орієнтуються на зовнішні прояви, варто, для більш свідомого його сприйняття, співставити дані дії та вчинки. Їх порівняння забезпечить у дітей активну оцінювальну діяльність. Зіставлення шанобливого та нешанобливого ставлення допоможе виробити в учнів більш чіткі критерії ставлення до людей.

Тому далі вчителю доцільно запропонувати учням уявити протилежну ситуацію:

- Уявіть собі, що Галинка не послухала маму і голосно розмовляла, бігала, турбувала бабусю. Придумайте кінцівку такого оповідання.

- Якби діти не звертали уваги на дідуся, не віталися з ним, не допомагали йому, що, на вашу думку, відчував би старенький?

На підсумковому етапі педагог має узагальнити все висловлене і разом з дітьми зробити висновок, що людям похилого віку необхідна пошана з боку молодшого покоління.

Після спільного висновку молодшим школярам необхідно дати завдання, яке сприятиме закріпленню отриманих знань. Наприклад:

- Подумайте і скажіть, як би ви вчинили у таких ситуаціях?

1. У магазині учень одночасно з незнайомою бабусею підійшов до продавця.

2. Гуляючи у парку, дівчинка не помітила, як з кишені випав фантик. За це на неї насварився дідусь.

3. Виконуючи уроки, хлопчик почув, як бабуся прийшла з роботи.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Учні мають самостійно обрати найкращий варіант і довести його правильність.

Читаючи твори даного змісту, діти вчаться розуміти людей, переживають разом з героями, по-новому дивляться на свої дії, вчинки, погляди. Характеризуючи персонажів казок, героїв оповідань, даючи оцінку конкретним фактам і подіям, наводячи приклади із життя, учні отримують можливість правильно оцінювати дії та вчинки оточуючих.

Знайомлячи дітей із видатною постаттю: поетом, художником, композитором, педагогам доцільно підібрати такі факти, в яких у доступній і цікавій для молодших школярів формі буде йтися про їх шанобливе ставлення до всіх людей.

Наприклад, на уроці української літератури, вивчаючи поезію Лесі Українки, вчителю варто розповісти не лише дані з біографії поетеси, але й про її ставлення до людей. Хоч вона і була із заможної родини, проте змалку шанобливо ставилась до бідних, гралася з їх дітьми, ніколи не принижувала та не ставила себе вище них.

Захоплюючись художніми, музичними, літературними творами і дізнаючись про тих, хто їх написав, учні виявляють бажання бути схожими на визначних особистостей і відповідно себе поводити.

Для конкретизації та закріплення необхідних шанобливих дій та вчинків доцільною є організація спеціальних вправ. А.С.Макаренко казав: “Необхідно прагнути до того, щоб у дітей як можна міцніше формувались гарні звички, а для цієї мети найважливішим є постійне вправляння у правильному вчинку” [5, 366].

Так, після того як учні опрацюють вірш чи оповідання з позитивними прикладами пошани, охарактеризують дії та вчинки головних героїв, вчителю варто запропонувати їх інсценізувати. Для інсценізації можна використовувати всі підручні матеріали в класі: стільці, парти, підручники. Діти з радістю віддадуть і свої речі (портфелі, пенали, зошити). Такий спосіб демонстрації позитивного прикладу шанобливого ставлення настільки переконливий і викликає яскраві емоції у школярів, що навіть не виникає потреби у додаткових поясненнях вчителя.

Для швидкого перевтілення учням доцільно дати завдання – від імені героя розповісти про себе, свою сім’ю, про ставлення до учасників інсценізації. Також варто запропонувати розкрити почуття та переживання, які виникають у їх героїв від того чи іншого ставлення до них.

Часто учні, спостерігаючи приклади позитивних вчинків, не співвідносять їх із собою. Тому необхідно виховувати в них активне ставлення до отриманих знань, вчити використовувати їх у своєму досвіді, правильно наслідувати задані зразки, навчити бачити не лише чужі, але й свої помилки у ставленні до людей.

Для цього ми пропонуємо вчителю дати дітям розіграти сценки під загальною назвою “Знайди помилку”. Наприклад:

“Вчитель, у руках якого багато зошитів та підручників, зустрів трьох учнів. Вони привіталися і разом з учителем пішли до класу”.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Діти не одразу здогадуються, що школярі повинні допомогти учителю занести зошити та підручники. Тому перед ними варто поставити запитання:

- Що ще необхідно було зробити учням?

Бажано, щоб молодші школярі не відповідали, а одразу інсценували свої думки. Такий спосіб відповідей зацікавить дітей, а бажання побувати на місці того чи іншого героя сприятиме їх активній участі та пошуку правильного вирішення проблеми.

Учням можна запропонувати наступні ситуації.

1. Хлопчик виконує уроки. До нього підійшов молодший братик і попросив намалювати йому малюнок.

2. Три подруги голосно розмовляли в автобусі. Літня жінка зробила їм зауваження.

3. Учень поставив портфель таким чином, що учениця, яка йшла біля його парти, зачепилася і впала.

Щоб закріпити дійсно правильний варіант поведінки, кращі зразки шанобливого ставлення, обрані самими дітьми, варто ще раз продемонструвати перед класом.

Дані інсценування дають можливість учням стати взірцем для інших, що накладає на них певну відповідальність. Одночасно однокласники, сприймаючи своїх товаришів як приклад, не відчувають якогось негативізму, а, навпаки, разом переживаючи усі події, бачать у них себе, свої дії, вчинки.

Проведення рольової гри “На автовокзалі”, під час якої школярі обиратимуть спосіб дій у заданій учителем ситуації, сприятиме, на нашу думку, не лише закріпленню отриманих знань, але й появі у дітей самостійного власного бачення вирішення тієї чи іншої проблеми.

Дітям можна запропонувати такі ролі: черга біля каси, касир, сім’я з дітьми, пасажири автобуса.

Вчитель буде виконувати ролі старенького дідуся; бабусі, що просить милостиню; чоловіка, який не встигає на автобус; глухого клієнта; жінки з дитиною.

У грі педагог повинен створити наступні ситуації:

1. Бабуся підійшла до сім’ї, попросила милостиню і, натомість, запропонувала дітям цукерки.

2. Глухий чоловік намагається придбати квиток.

3. До автобуса зайшла жінка з маленькою дитиною, всі місця зайняті і всім необхідно далеко їхати.

4. Старенький дідусь впав біля автобуса з пасажирами, який збирався від’їжджати.

5. Чоловік, який не встигає на автобус, просить пропустити його в черзі.

Після гри кожен учасник повинен охарактеризувати свої дії, можливі помилки. Подібні вправляння у шанобливому ставленні сприяють тому, що школярі починають реагувати на кожне порушення однокласників у ставленні до оточуючих, стежити за власною поведінкою.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Висновок

Збагачуючи виховне середовище школярів атмосферою, в якій найавторитетніші для них люди, взаємодіючи між собою, з учнями, іншими людьми проявляють шанобливе ставлення один до одного, ми мимоволі надаємо їм змогу перейняти заданий стиль поведінки. Вирішальним моментом у єдності виховних впливів є постійне співпадання позитивних вимог і дій педагогів та батьків, які забезпечують можливість підростаючій особистості завжди знаходитись під впливом умов, що не суперечать одна одній, умов, які викликають позитивні зворотні реакції, активне ставлення до оточуючого.

Педагогічні працівники та рідні у створеному для дітей виховуючому просторі постають зразком для наслідування. Їх приклад шанобливого ставлення до людей сприяє виникненню в учнів потягу до активної роботи над собою, до розвитку і удосконалення своїх особистісних властивостей і якостей, подоланню наявних недоліків. Сприймаючи позитивний зразок, діти переживають внутрішні протиріччя між досягнутим і необхідним рівнем розвитку, що сприяє появі у них потреби у вдосконаленні. У процесі виховання велику виховну силу мають герої книг, фільмів, історичні діячі, видатні вчені, співаки, артисти, спортсмени.

Найкраще пізнати людину, сформувати до неї шанобливе ставлення можливо лише у тісній взаємодії. Взаємодіючи з різними людьми, молодший школяр отримує можливість зрозуміти стан ближнього, його дії та вчинки, вчиться оцінювати особистість співбесідника в цілому. Правильно організована взаємодія в діяльності (ігри, навчальна та суспільно-корисна праця), яка передбачає зміну позицій, ролей, статусів, дає можливість переживати радість та проблеми інших людей як свої; сприяє появі в учнів не лише бажання бути схожим на суб’єкт взаємодії, але й відповідно ставитись до нього.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Короткий словник термінів

Шана – ставлення до когось з повагою, що ґрунтується на визнанні чиїхось позитивних якостей; увага, виявлена комусь з боку суспільства або окремих людей.

Шанобливий – сповнений глибокої поваги, пошани до когось.

Пошана – почуття шанобливого ставлення до когось. Зовнішній вияв почуття поваги до кого-, чого-небудь.

Повага – ставлення до людей, в якому практично (у відповідних діях, мотивах, соціальних умовах життя суспільства) визнається гідність особистості.

Шанобливе ставлення до людей – це вияв поваги, який ґрунтується на визнанні особистих заслуг, соціального статусу, моральних та індивідуальних чеснот чи якостей людини.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Список використаної літератури

1. Амонашвили Ш.А. Школа Жизни: Трактат о начальной ступени образования, основанный на принципах гуманно-личностной педагогики. – М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1998. – 75с.
2. Баранова И.В., Гупта С.Р., Фигина Е.Н. Нравственные ценности. Развивающая программа для младших школьников. Методическое пособие для учителей и психологов. – М.: Генезис, 2003. – 144с.
3. Гармаев А.А. Этапы нравственного становления ребенка. Избранные лекции по нравственной психологии. – Винница: Континент – ПРИМ, КРОНА, 1999. – 96с.
4. Крысько В.Г. Социальная психология: Словарь справочник. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2001. – 688с
5. Макаренко А.С. Сочинения: В 7 т. – М., 1957. – Т.4. – 552с.
6. Малахов В.А. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник . – 5-те вид. – К.: Либідь, 2004. – 348с.
7. Мудрик А.В. Время поисков и решений, или старшеклассникам о них самих: Кн. для учащихся. – М.: Просвещение, 1990. – 191с.
8. Нравственное развитие младших школьников в процессе воспитания. / Под ред. И.А.Каирова и О.С.Богдановой. – М.: Педагогика, 1973. – 120с.
9. Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В.Г.Постового. – К.: Рад. шк., 1989. – 189с.
10. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд. / Под редакцией И.В. Дубровиной – СПб.: Питер, 2004. – 592с.
11. Ушинський К.Д. 1. Три элемента школы. 2. О народности в общественном воспитании // Пед. соч.: В 6 т. / Сост. С.Ф.Егоров. – М.: Педагогика, 1988. – Т.1. – С.177- 193; С.194-256

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Список рекомендованої літератури

1. Азова Б.О., Крол С.Є. З досвіду виховання в учнів навичок і звичок культурної поведінки. – К., 1962. – 76с.
2. Амонашвили Ш.А. Педагогическая симфония: Трилогия / Шалва Амонашвили. – М.: Международный центр Рерихов: Мастер-Банк, 2002. – 664с.
3. Білоусова В.О. Виховання культури поведінки учнів. – К.: Рад. школа, 1986. – 150с.
4. Богданова О.С., Петрова В.И. Воспитание культуры поведения учащихся 1-3 классов. Пособие для учителей. Изд. 2-е, испр. – М.: Просвещение, 1978. – 176с.
5. Гореева В.М. Виховання культури поведінки школярів. – К., 1983. – 48с.
6. Захаренко О.А. Поради колезі, народжені в школі над Россю: Роздуми педагога. – Черкаси: Ваш дім, 2005. – 92с.
7. Котирло В.К. Виховання слухняності дітей у сім'ї. – К.: Рад. школа, 1967. – 103с.
8. Кузнєцова О.А. Педагогічні умови формування моральних норм поведінки молодших школярів. – Миколаїв: ІЛПОН, 2004. – 154с.
9. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 324с.
10. Макаренко А.С. Книга для батьків. – К.: Рад. школа, 1980. – 327с.
11. Нефедов В.И., Щербань Ю.Ю. Искусство воспитания в семье. – Мн.: Нар. асвета, 1971. – 173с.
12. Прозоров Г.С. Воспитание у детей уважения к старшим. – М.: Учпедгиз, 1959. – 23с.
13. Скнар О.І. Педагогічна культура сім'ї. – К.: Знання, 1984. – 48с.
14. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К.: Рад. школа, 1978. – 263с.
15. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1976.
16. Шемшурина А.И. Этическая грамматика в начальных классах: В помощь учителю. – М.: Школа-Пресс, 1998. – 93с.

РЕПОЗИТОРИЙ БДПУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Ольга Чорна

Виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей.

Методичні рекомендації

РЕПОЗИТОРІЙ БГПУ

Умань
РВЦ «СОФІЯ»
2009

Навчально-методичне видання

Виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей.

Методичні рекомендації

Чорна Ольга Олександрівна

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ